عێراق لە نێوان گۆڕان و کەوتن؟.. ئاریان کەرکوکی

بۆچی جەماوەر لە دژی سیاسییە “مشەخۆرەکان” ڕاپەڕین ناکەن؟

بیرمەندی کۆمۆنیستی ئیتاڵی گرامشی: ئەگەر جەماوەر دەبینن وئاگاداری ئەوەن کە تا چەند سیاسییە “مشەخۆرەکان” چارەنووس وچارەنووسی خۆیان کۆنترۆڵ دەکەن، بۆچی لە دژی ئەوان ڕاپەڕین ناکەن؟ ئەگەر هەلومەرجی بابەتیی بۆ شۆڕش پێگەیشتبێت، چی ڕێگری لە ڕاپەڕینی جەماوەر دەکات؟

زۆرجار زاراوەی “سیستەمی سیاسی” و “دەسەڵاتی حوکمڕان” بە شێوەیەکی گۆڕاو وەرگێڕدراون وسەرلێشێواوییەکی بەرچاو لە نێوانیاندا دروست دەکات. دەستەواژەی “سیستەمی سیاسی” ئاماژەیە بۆ ئەو چوارچێوە دامەزراوەییە گشتییەی کە لە چوارچێوەیدا دەسەڵات لە کۆمەڵگادا دابەش دەکرێت وموومارەسە دەکرێت. ئەمەش دەتوانێت لە سیستەمێکی تۆتالیتاری یان دیموکراسیدا بەرجەستە بێت، کۆمۆنیستی یان سەرمایەداری، یان جۆرێکی تری تێکەڵەیەک لە چەند سیستەمێک. لە بەرامبەردا دەسەڵاتی حوکمڕان ئاماژەیە بۆ حکومەتی ئێستا وشێوازی حوکمڕانی لەناو سیستەمی سیاسیدا. لە کاتێکدا سیستەمی سیاسی نوێنەرایەتی دامەزراوە گەورەکان وڕێساکانی حوکمڕانی دەکات، دەسەڵاتی حوکمڕان نوێنەرایەتی ئەکتەرە سیاسییەکان و نوخبە و گروپە دەسەڵاتدارەکان و کارلێکەکانیان لەناو سیستەمەکەدا دەکات. تێنەگەیشتنی خەڵکی گشتی لەو دەستەواژەیە دەبێتە هۆی ترس لە مانای وشەی “گۆڕانکاری”، بە لەبەرچاوگرتنی ئەوەی کە سووڕی ژیان لە هەموو بوارەکاندا تەنیا بە گۆڕانکاری لە میتۆد وفۆرمدا دەست پێدەکات بۆ ئەوەی گۆڕانکاری ڕاستەقینە بەدەستبهێنێت ودەرئەنجامی ڕاستەقینەی کردەی گۆڕانکارییەکە دیاری بکات. سەرلێشێواوی وترسی دەوروبەری دەستەواژەی “گۆڕینی ڕژێم” لە نەزانینی مانای جۆراوجۆری دەستەواژەی “سیستەمی حکومەت”ەوە سەرچاوە دەگرێت. بە کورتی ئەم دەستەواژەیە لە ئەدەبیاتی سیاسیدا بە سێ مانا بەکاردێت. هەستی یەکەم ئاماژەیە بۆ ڕێساکانی گەمەی سیاسی (هەستی ڕێکارەکان)، وەک کۆتا. دووەمیان ئاماژەیە بۆ نوخبەی دەسەڵاتدار یان ئەکتەرەکانی ناو سیستەمەکە، وەک پارتە سیاسییەکان، دامەزراوە ئایینییەکان وبڕیاردەرانی دیکە. هەستی کۆتایی وکەمتر بەکارهێنراو لە ئەدەبدا ئاماژەیە بۆ شێوازی کارلێکی نێوان فەرمانڕەواکان وفەرمانڕەواکان

(ڕێبازی کۆمەڵایەتی) بە پشت بەستن بەم سێ پێناسەیە بۆ سیستەمی حکومەت، گۆڕانی ڕژێم مومکینە وکارەسات ناهێنێت. بە مانای گۆڕانکاری تەواو نییە، کە پێویستە، بەو پێیەی ژینگەی دەوروبەری هەر سیستەمێکی حکومەت ناسەقامگیر وگۆڕاوە. لە مێژووی وڵاتاندا چەندین نموونەی گۆڕانی ڕژێم وگۆڕانی دەسەڵات هەیە، کە چەندین گۆڕانی ڕژێم ڕوویانداوە، سەرەتا لە ڕژێمی چیکسلۆڤاکیا لە ساڵانی نەوەدەکاندا دەست پێدەکات، گۆڕانی ڕژێمە ستەمکارەکان لە ئەفریقا ودواجار گۆڕانی ڕژێمە دیکتاتۆری□کان لە سەردەمی بەهاری عەرەبیدا ئەوەی ڕوویدا لە گۆڕانی ڕاستەقینە لە جەوهەری ڕژێم لە عێراق دوای ڕووخانی ڕژێمی دەسەڵاتدار لە عێراق لە حەفتاکانی سەدەی ڕابردووەوە کە نوێنەرایەتی تاکە حزبی سەدری ناسیۆنالیستی دەکرد. ئ□م گۆڕانکاریی دەسەڵات نییە، بەڵکو گۆڕانکارییەکی ڕاستەقینەیە لە تەواوی ڕژێمەکەدا ب□م ب□ستی دروستکردنی ڕژێمێکی دیکە لەژێر دەسەڵاتێکی نوێدا لەماوەی ووەک پێشتر ئاماژەمان پێدا، هەموو شتێک لە گەردووندا لە سووڕی ژیانی خۆیەوە دەست پێدەکات. سووڕی ژیانی ڕژێمەکان لە بازنەیەکی خراپدا، وبە شێوەیەکی گشتی وبە پێی توێژینەوە ئەکادیمییەکان و چەمکی دەوڵەت وەک سێوی ڕزیو، گۆڕانکاری پێویستە، ئەم دەوڵەتە هەرکەسێک بێت، و نموونەی عێراق زۆر ڕوونە بۆ چاو. لە دوای ساڵی ٢٠٠٣ وڕووخانی ڕژێمی عێراق، سیستەمێک بە پێکهاتە بنەڕەتییە پتەوەکان ولە ژێر دروشمی دەستوورێک دروستکرا کە بۆ ئەم سیستەمەی ئێستا دروستکرابوو. بەڵام ئەوەی بۆ نموونە لە ساڵی ٢٠٠٤دا گونجاوە، مەرج نییە بۆ ساڵی ٢٠٢٥ گونجاو بێت، لێرەوە ئەو بیرۆکەیەی کە گۆڕانکاری لە ئێستادا پێویستە، کە نا بێت لە گۆڕانکاری بترسین، بەڵکو داوای لێبکەین، چونکە لەناوچوون ولەناوچوون بەدیلێکی گۆڕانە. گومانی تێدا نییە عێراق قۆناغێکی گەورەی ئینتقالی تێدەپەڕێت لە ژیانیدا، کە لەدوای داگیرکاری لە ساڵی ٢٠٠٣ دەستیپێکرد، ئەم قۆناغە تەنها بە گۆڕانکاری لە سیستەمی حوکمڕانیدا سنووردار نەبوو، بەڵکو لەوە زیاتریش درێژبووەوە بۆ تەواوی سیستەمی سیاسی، بەپێی ئەو پێناسەیەی پێشتر پەسەندکرا. گۆڕانکارییەکە تەنیا لە نوخبەی دەسەڵاتداردا سنووردار نەبوو، نە بە ڕێساکانی کردەوەی سیاسی وتەنانەت پەیوەندیی دەسەڵاتدار وفەرمانڕەوا. بەڵکو سروشتی دەسەڵات وفەلسەفە ودامەزراوەکانی ونەخشەی دا بەشکردنی دەسەڵاتی لەخۆ گرتبوو. جگە لەوەش ئەم گۆڕانکارییە پەیوەندییە کۆمەڵایەتی وئابوورییەکانیش درێژبووەوە، لەگەڵ بەرکەوتنێکی بێ وێنەی بە میدیای نێود□□تی وکاریگەرییە تەکنەلۆژی وئابووری وکولتوورییەکان. عێراقییەکان لەناکاو خۆیان بەرەوڕووی جیهان

بینیەوە ولە وردە وردەکانی ئاگادارکرانەوە، پێشتر لە ئەشکەوتەکی توند مۆرکراودا نیشتەجێ بوون، ئەمەش ڕێگریان لێدەکرد لە کارلێککردن لەگەڵ جیهانگیریدا بە هەموو فۆرم ودەرکەوتەکانییەوە. سیستمی پشکنین کە سیستمی حوکمڕانی عێراق لەسەری بنیات نرابوو لە دوو دەیەی ڕابردوودا سەلماندی کە فاکتەرێکی سەرەکییە بۆ گۆڕینی سیستەمی حوکمڕانی لە سیستەمێکی دیموکراسییەوە کە بۆ خزمەتکردنی خەڵک داڕێژراوە بۆ سیستەمێکی کلێپتۆکراتی کە بۆ خزمەتکردنی نوخبەکان کاردەکات. سەبارەت بە پێناسەی دووەمی سیستەم (نوخبەی دەسەڵاتدار)، لە عێراقدا سەلماندوە کە شکستی خۆی لە ئاڕاستەکردنی پرۆسەی سیاسیدا سەلماندووە وگۆڕاوە بۆ ئۆلیگارشییەکی بەکرێگیراو کە لەسەر حیسابی گەل خزمەت بە بەرژەوەندییەکانی خۆی دەکات. ئەگەر بچینە سەر پێناسەی سێیەمی سیستمی حکومەت (شێوازی کارلێکی حاکم لەگەڵ حاکمەکان)، ئەو بۆشاییە گەورەیەی نێوان ئەو دووانە دەبینین، تا ئەو ڕادەیەی کە بۆ نموونە متمانەی عێراقییەکان بە پەرلەمان کە بڕیارە نوێنەرایەتیان بکات، لە 15-20% تێپەڕ نەکردووە، ئەمەش بە پێی هەموو ئەو ڕاپرسیانەی لە ماوەی دوو دەیەی ڕابردوودا ئەنجامدراون. خواست وپێویستی گۆڕینی سیستمی حوکمڕانی بە سێ ماناکەی (رێکار، نوخبە وکۆمەڵایەتی) هەیە. سەبارەت بە سیستەمی سیاسی کە لەسەر بنەماکانی دیموکراسی وجیاکردنەوەی دەسەڵاتەکان دامەزراوە، هیچ بەڵگەیەکی بەرچاو نییە لەسەر خواستی جەماوەری بۆ گۆڕانکاری. لە ڕاستیدا هەموو ڕاپرسییەکانی ڕای گشتی سەلماندوویانە کە زۆرینەی ڕەهای عێراقییەکان ئەم سیستەمەیان لە هەموو سیستەمێکی دیکە پێ باشترە. له گه ڵ لێکۆڵینه وه ی وردتردا، بۆمان ده رکه وێت که پرسیاری پێکه وه ڕکه وتوو له دۆخی عێراقدا وروژێنراون، له نێوان گۆڕانی ڕژێم وگۆڕانی ده سه ڵاتدا. کەی ڕژێم لە عێراق دەگۆڕێت؟ چۆن دەتوانرێت بگۆڕدرێت؟ تا کەی چینی دەسەڵاتداری ئێستا لە دەسەڵاتدا دەمێنێتەوە؟ وە تا کەی عێراق لەم بازنەی گەندەڵی وپشک وبێتوانایدا دەمێنێتەوە؟ پێناسەی زانستی بۆ ئەو قۆناغەی ئەمڕۆ عێراق پێیدا تێدەپەڕێت چییە؟ ئایا ئەمە لە گۆڕانکاری بۆ باشتر نزیکین یان دوورین لە گۆڕانکاری؟ ئایا ئەم گۆڕانکارییە دەتوانێت ببێتە هۆی ئاژاوەگێڕی، یان ئامادەین بۆ گواستنەوە بۆ قۆناغێکی سیاسی نوێ؟ پانایی وچڕی وخێرایی ئەو گۆڕانکاریانەی عێراقییەکان بەسەریاندا هاتووە، ڕەنگە وایکرد بێت لەبیریان بچێت کە لە ساڵی 2003دا 0%ی عێراقییەکان خاوەنی مۆبایل بوون یان سەیری کەناڵە مانگە دەستکردەکانیان کردووە. وە کە ڕێژەی ئەوانەی خاوەنی داهێنانێکن کە پێی دەوترێت پاسپۆرت لە باشترین

حاڵەتدا لە ٢٠-١٠% زیاتر نەبێت. دەوڵەت نەک تەنها لە دابینکردنی شیری کەرپە، بەڵکو هەموو پێداویستییەکانی ژیان بەپێی ئەو هەڵبژاردنانەی کە دەوڵەت دیاریی کردبوو، نەک هاووڵاتی، بەرپرسیار بوو. هەموو ئەوانە لە شەوێکدا گۆڕا، چونکە عێراقییەکان بەبێ هیچ ئامادەکارییەکی پێشوەختە یان وردە وردە ڕووبەڕووی شۆکی شارستانییەت وجیهانگیری بوونەتەوە، بە پێچەوانەی ئەوەی لەگەڵ گەلانی دیکەی جیهاندا ڕوویدا. دوای دەیان ساڵ ڕاهاتن بە دەوڵەتێکی بەهێز وتۆتالیتاری وتوندڕەو بە یەک سەر ویەک حزب، عێراقییەکان سەریان سوڕما لە دەوڵەتێکی لاواز، کە داگیرکەر هەڵیبژاردبوو وئیرادەکەی ملکەچی هێزە دەرەکییەکان بوو، چ ڕۆژئاوایی و چ ڕۆژهەڵاتی. سەدان حزب وڕێکخراو ودەزگای ڕاگەیاندنی لە دیمەنێکدا هەبوو کە ئەوەندەی ئازادی هەبوو، بەقەد دیموکراسی، ڕەنگە زیاتر، چەواشەکاری وزۆر کەمتر دەوڵەتی لە نادەوڵەتی. عێراقییەکان خۆیان لە سایەی چەندین شەڕدا بینیەوە کە دەبوو ڕۆژانە لە ژیاندا، لە تەلەفزیۆنەکان ولە ڕێگەی ئینتەرنێتەوە بیکەن، دوای ئەوەی خوویان بەوە گرتبوو کە زوو بخەون دوای بیستنی هەواڵی بەپەلەی سەرکردە وزوو لە خەو هەڵسانەوە بە چرپەی شەوانە لە ڕادیۆی بەغدا. ئەم گۆڕانکارییە گەورەیە زۆر هاوشێوەی ئەوەیە کە زانایانی دیار لە ئەوروپا وئەمریکا لە کۆتایی سەدەی نۆزدەهەم و سەرەتای سەدەی بیستەمدا چاودێرییان کرد، کاتێک شایەتحاڵی گواستنەوەی خێرا بوون لە کۆمەڵگا نەریتییەکانەوە بۆ کۆمەڵگا هاوچەرخەکان. بیرمەندی کۆمۆنیستی ئیتاڵی گرامشی وبیرمەندی فەرەنسی تۆکڤیل لەو کەسانەن کە دیدگا ومۆدێلی شیکارییان بۆ دابین کردووین کە لەگەڵ واقیعەکەیاندا بگونجێت، کە دەتوانرێت سوودی لێ وەربگیرێت بۆ شیکردنەوەی سروشتی گۆڕانکارییە سیاسی و کۆمەڵایەتییە گەورەکان کە ئێستا عێراق بەسەریدا دێت. گرامشی کە سەرەڕای ئەوەی لەژێر کاریگەری بیری مارکسیستیدا بوو، سەرنجی لەسەر هۆکارە کۆمەڵایەتییەکان بوو، نەک تەنها ئابوری، هۆکارەکانی گۆڕانکاری، چاودێری ئەو گۆڕانکارییە گەورانەی کرد کە کۆمەڵگەی ئیتالیا لە کۆتایی سەدەی نۆزدەهەمدا بەسەریدا دەهات، کە هاوشێوەی ئەوەی عێراق ئەمڕۆ بەخۆیەوە دەبینێت، نەک تەنها لەڕووی سروشتی کێشەکانەوە، بەڵکو لەڕووی گەورەیی وخێرایی و توندی کاریگەرییەکانیانەوە. گرامشی ئاماژەی بەوەدا کە لەم جۆرە ساتە مێژووییە ئینتقالیانەدا کە نادڵنیایی وناسەقامگیری باو بووە، کە کۆنەکان دەمرن و نوێکان خەبات دەکات بۆ ئەوەی لەدایک بێت، هێزە کۆنەپەرستەکان ئەوانەن کە زاڵن، زەمینەیەکی بەپیت بۆ توندڕەوی و ستەمکاری دروست دەکەن، یان ئەوەی ناوی لێنا ئەهریمەنە

سیاسییەکان. بەڵام چی لە توێکەی ئێستای دەوڵەتی عێراقدا دەگوزەرێت؟ ئایا دەکرێ دەسەڵات یان دەسەڵاتی ئێستا بە دەسەڵاتی کێن ودەسەڵاتی کێن بناسرێت؟ ئایا پێویستی گۆڕانکاری حەتمییە؟ لە کاتی قووڵبوونەوە لە فۆرمی ئێستای عێراقدا، دەبینین عێراق دەستی کردووە بە ملکەچبوون بە ئەو گێژاوە ولە هەموو لایەنە گرنگەکانی دامەزراندنی دەوڵەتی پەراوێز و پاشەکشەکردن بە دواوە لە هەنگاوە یەک لە دوای یەکەکاندا بووەتە پێشەنگ، ئەمە جگە لە دەرئەنجامە ڕاستەقینەکانی لە بەڕێوەبردنی دەوڵەت لە ڕووی ئەهریمەنە سیاسیی و لایەنە دوپشکەکانەوە. بە نموونه ژماره ی ئه وملیاردێرانه ی له ماوه ی ده یه ی ڕابردوودا له ناکاو له عێراق سه ڕهه ڵدابوون گه یشتووه ته زیاتر له 35 ملیاردێر که ئه مه ش نزیکه یه کسانه به ژماره ی ملیاردێره کانی هه موو وڵاتانی عه ڕه بی!! ئەوەی جێگای سەرنجە ئەوەیە کە سەرەڕای ئەم ژمارە زۆرەی ملیاردێرە عێراقییەکان، کەرتی تایبەتی عێراق بەدەست لاوازی ولاوازییەکی ئەوپەڕەوە دەناڵێنێت، لەگەڵ وێرینی مەترسیدار لە بنکەی پیشەسازی و کشتوکاڵی و تەنانەت خزمەتگوزارییەکانیش. کەواتە ئەم خەڵکە ئەم هەموو پارەیەیان لە کوێوە وەرگرتووە؟ ژمارەی میلیشیاکانی عێراق کە بە زیاتر لە 100 هەزار میلیشیا مەزەندە دەکرێت، زۆر لایەنی پڕۆسەی سیاسی وکلیلی ئابووری عێراقی کۆنترۆڵ کردووە. هەروەها سەرنج بدەنە ژمارەی پارتە سیاسییەکانی عێراق کە وەک دوپشک چەند هێندە بوون وتا ناوەڕاستی ساڵی ٢٠٢٥ گەیشتوونەتە نزیکەی ٣٤٣. زۆربەیان یان هەموویان وەک ئاون، بێ ڕەنگ وبێ تام و بێ بۆن و کەس ناتوانێت دەست بە بەرنامە سیاسییەکانیان بگرێت!! بارودۆخی ئێستا دوور نییە لە بارودۆخی کورد وجیاوازیەکان بە تەواوی بوونی نییە. ئەوەی لە هەرێمدا دەیبینین دیوەکەی تری دەسەڵاتی حیزبە بەسەر تواناکانی خەڵک لە ناوچەکەدا. ئازارەکانی ناوچەکانی تر بەهێزترە لە ئازارەکانی هاوڵاتی باشوور لە تاڵاوەکان یان هاوڵاتی لە بیابانی ئەنبار. کۆنترۆڵکردنی کۆنترۆڵی سەرکردایەتی هێشتا لەژێر سەرکردایەتی ئەو کەسانەدایە کە لەدوای 2003ەوە مافی بەڕێوەبردنیان نەبووە، کورد وئێزدی و باشورییەکان کە هاوئاهەنگن لەگەڵ گۆڕانی دەسەڵاتدا، دەستیان کردووە بە قەناعەتێکی تەواو کە سێوەکە ڕزیوە. یان سەرەڕای گەندەڵییەکەی قوتی دەدەین بە ئەوەی لە گەندەڵی ولوکسدا لەگەڵیدا بژین بە تەواوی و بە وردی یان فڕێی دەدەینە زبڵ و خاشاکەوە. ئەوەی لە ناوچەکەدا سەیر وسەرسوڕهێنەرە، درێژیی ڕاستەقینەی ئەو لایەنانەیە کە چارەنووسی ئەو هاووڵاتییە کوردەیان کۆنترۆڵ کردووە. قسەکردن لەسەری زۆر درێژە ولە داهاتوودا لە بابەتێکی تردا باس دەکرێت ئەگەر لە ڕاستیدا

داهاتوویەک هەبێت لە ئەنجامی گۆڕانکارییەکەدا.

ئاریان کەرکوکی